

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA ONA TILI KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH METODLARI

Iminjanova Durdona Abduqaxxor qizi

Namangan davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: Raqamli ta'lim muhiti bugungi kunda zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismiga aylanmoqda. Global axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi, internetning ommaviy kengayishi va raqamli qurilmalarning hayotimizga chuqur kirib kelishi ta'lim sohasiga ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Ayniqsa, maktab, kollej va oliy ta'lim tizimlarida ona tili o'qitish jarayonida raqamli muhit imkoniyatlaridan unumli foydalanishning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bu esa, zamonaviy talimiy ehtiyojlar va zamon ruhi bilan hamohang bo'lish uchun, pedagoglardan yangicha yondashuvlar, metod va usullar ishlab chiqishni talab etadi. Raqamli ta'lim muhiti faqatgina yangi texnologiyalar va vositalar bilan emas, balki, yangi ilmiy yondashuv, ta'lim jarayonining dizayni va ta'lim oluvchilarning ehtiyojlariga moslashuvchanlik bilan ham ajralib turadi.

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim, ona tili, kompetensiya, zamonaviy metodlar, interaktiv dars, multimedia texnologiyalari, onlayn ta'lim, innovatsion yondashuv, axborot texnologiyasi, lingvistik ko'nikmalar.

Аннотация: Цифровая образовательная среда становится неотъемлемой частью современной системы образования. Развитие глобальных информационно-коммуникационных технологий, массовое распространение интернета и глубокое проникновение цифровых устройств в нашу жизнь также оказывают влияние на сектор образования. Особенно в школах, колледжах и высших учебных заведениях возрастает важность использования возможностей цифровой среды в процессе обучения родному языку. Это требует от педагогов разработки новых подходов, методов и техник, чтобы идти в ногу с современными образовательными потребностями и духом времени. Цифровая образовательная среда отличается не только новыми технологиями и инструментами, но и новым научным подходом, дизайном образовательного процесса и гибкостью к потребностям учащихся.

Ключевые слова: цифровое образование, родной язык, компетенция, современные методы, интерактивные уроки, мультимедийные технологии, онлайн-образование, инновационный подход, информационные технологии, языковые навыки.

Abstract: The digital learning environment is becoming an integral part of the modern education system today. The development of global information and communication technologies, the mass expansion of the Internet and the deep penetration of digital devices into our lives are also having an impact on the education

sector. Especially in schools, colleges and higher education systems, the importance of using the capabilities of the digital environment in the process of teaching the native language is increasing. This requires educators to develop new approaches, methods and techniques in order to keep up with modern educational needs and the spirit of the times. The digital learning environment is distinguished not only by new technologies and tools, but also by a new scientific approach, design of the educational process and flexibility to the needs of learners.

Keywords: digital education, native language, competence, modern methods, interactive lessons, multimedia technologies, online education, innovative approach, information technology, linguistic skills.

KIRISH

Ona tili — jamiyat taraqqiyoti, milliy o'zlikni anglash va asrash, shaxsni har tomonlama rivojlantirishda asosiy moshlardan biridir. Shu bois, raqamli muhitda ona tili kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish o'ta muhim sohaga aylandi. Ona tili kompetensiyasi deganda, o'quvchi yoki talabaning tilni ravon so'zlash, to'g'ri va boy ifodalash, fikrlarini aniq, mantiqan va muammoga ko'ra yetkazib bera olish, tahlil qilish, baholash hamda tilning imkoniyatlaridan to'g'ri va samarali foydalana bilish qobiliyatlari tushuniladi. Raqamli ta'lim muhiti esa, an'anaviy ta'lim shakllaridan tubdan farq qiladi: bu yerda o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik, bilim olish jarayonining mobilligiga, interfaol vositalardan unumli foydalanish, axborotni izlab topish va uni tahlil qilish imkoniyatlarining kengayishiga katta e'tibor qaratiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Raqamli muhitda ona tili kompetensiyalarini shakllantirishning samarali metodlari bir necha asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Bulardan birinchisi — interfaollik va tanqidiy fikrlash asosida tashkil etilgan ta'lim. Interfaollik deganda, o'quvchi yoki talaba nafaqat bilimni tayyor holatda oladi, balki, faol ishtirokchi sifatida ta'lim jarayonida qatnashadi. Bu, turli interfaol vazifalar, topshiriqlar, onlayn savol-javoblar, mustaqil izlanish va bilimni tahlil etish vositalari orqali amalga oshiriladi. Raqamli muhit bu jarayonni yanada oson va qiziqarli qiladi. Masalan, elektron darsliklar, onlayn testlar, zamonaviy ta'lim platformalari orqali ko'plab mashg'ulotlarni tashkil etish mumkin. Yana bir muhim metod — ijodkorlik va mustaqil fikrlashni rag'batlantirish. Raqamli muhitda ona tili kompetensiyalarini shakllantirish uchun o'quvchini mustaqil, yangilikka ochiq, ijodkor bo'lishga undaydigan vazifalardan foydalanish muhim. Bu jarayonda o'quvchilar har xil matnlarni tahlil qilish, mavzuga oid erkin insho va maqolalar yozish, matbuot materiallari yoki raqamli kontentlarni sharhlash kabi vazifalarni bajarishadi. Shuningdek, turli onlayn platformalarda yozma va og'zaki fikr almashuvi, blog yuritish, o'z fikrini multimediyaviy usullarda ifodalash kabi yondashuvlar ham ona

tili kompetensiyalarining rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu esa o'quvchilarga nafaqat an'anaviy darsliklar bilan, balki, zamonaviy raqamli vositalar bilan ishlashni o'rgatadi [1].

Ona tili ta'limida raqamli axborot namunalaridan samarali foydalanishda multimediya vositalari asosiy o'rin egallaydi. Video, audio, animatsiyalar, infografikalar yordamida matnlarni tahlil qilish, mavzularni qiziqarli ko'rinishda taqdim etish imkoniyati bor. Bunday multimediya vositalari til o'rganishni jonlantiradi, ta'lim jarayonini tez va samarali tashkil etishga ko'mak beradi. Shu bilan birga, raqamli kutubxonalar, elektron lug'atlar, axborot portallari orqali talabalar va o'quvchilar mustaqil ilmiy izlanishlarni olib borish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Raqamli ta'lim muhiti o'quvchilarda axborot izlash, tanlash, qayta ishlash va uni o'z faoliyati uchun moslashtirish madaniyatini shakllantiradi [2].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'qitish jarayonini differensiallashtirish ham muhim metodlar sirasiga kiradi. Raqamli ta'lim muhiti bu borada keng imkoniyatlar yaratadi: har bir o'quvchining qiziqishi, o'rganish sur'ati, bilim darajasi asosida moslashtirilgan topshiriqlar taqdim etish mumkin bo'ladi. Shuningdek, individual va guruhviy ishlash, masofaviy mashg'ulotlar, ko'ngilli onlayn loyihalar, o'zaro baholash tizimlari orqali raqamli ta'lim o'quvchini o'z ustida ishlashga rag'batlantiradi. Har xil onlayn platformalardagi doimiy teskari aloqa, elektron so'rovnomalar, progress monitoring vositalari orqali o'qituvchi va o'quvchi o'z natijasini baholashi, kerakli tuzatishlarni amalga oshirishi mumkin. Yana ahamiyatli metodlardan biri — muammoli o'qitish va loyihaviy faoliyatni tashkil etishdir. Raqamli muhitda muammoli o'qitish metodidan foydalanish, o'quvchini mustaqil muammolarni topish, tahlil qilish, echim topishga qaratadi. Ona tili darslarida muayyan mavzuga oid muammoli savollar, matn asosida muammoli vaziyatlar tashkil etilishi mumkin. Loyihaviy faoliyat orqali o'quvchi yoki talaba mustaqil yoki guruhda loyiha tayyorlaydi, natijalarini raqamli formatda taqdim etadi va muloqot asosida himoya qiladi. Shu tariqa, o'quvchilarda ijodkorlik, tahlil qiluvchanlik, mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalari shakllanadi [3].

Raqamli muhitda baholash jarayonining o'zgacha xususiyati — bu doimiy va samarali teskari aloqaning mavjudligi. Ona tili bo'yicha bilim va ko'nikmalarni baholash uchun turli onlayn testlar, qisqa savol-javoblar, elektron diktantlar, matn tahlillarini olib borish mumkin. O'quvchi o'z natijasini darhol bilib oladi va xato bo'lsa, tuzatish imkoniyatiga ega. Elektron portfellar va raqamli davriy monitoring tizimlari orqali o'quvchilarning taraqqiyoti tahlil qilinadi. Shu bilan birga, samarali rag'batlantirish va baholash tizimi o'quvchilarda o'z ustida ishlash ishtiyoqini oshiradi [4].

Ona tili kompetensiyalarini rivojlantirishda metodlar tanlanayotganda, avvalo o'quvchilarning yosh xususiyatlari, bilim darajasi, psixologik holati, ta'limga bo'lgan

motivatsiyasi hamda ijtimoiy-madaniy muhitni inobatga olish zarur. O'qituvchilar zamonaviy axborot texnologiyalarini puxta o'zlashtirishi, ularni o'quvchilarga aniq va ravon yetkazib bera olishi kerak. O'qituvchi uchun ham raqamli savodxonlik muhim. Chunki dars jarayonida turli zamonaviy platformalardan, dasturlardan, raqamli kutubxonalardan, internet manbalaridan foydalanish talab etiladi. Har bir darsda ona tili kompetensiyalarini shakllantirishga doir topshiriqlar raqamli vositalar bilan uyg'unlashgan holda tuzilsa, bunda natija samaradorligi yanada yuqori bo'ladi. Raqamli ta'lim muhitida til kompetensiyalarini shakllantirishda o'qitish jarayonini personallashtirish va o'quvchini markazga qo'yish ham muhim. O'qituvchi masofaviy hamkorlik, ta'limiy manbalarining keng doiradagi tanlovi, zamonaviy interfaol dasturlar bilan o'quvchini faol va mas'uliyatli ishtirokchi qilib yetishtira olishi kerak. Har bir o'quvchi o'z mustaqil ish faoliyatini internet tarmog'i yordamida mustahkamlashi, ta'limiy platformalarda o'z ma'lumotlariga kirish, o'rganayotgan mavzularini tahlil qilish, topshiriqlarni mustaqil bajarish imkoniga ega bo'ladi. Shu bilan birga, zamonaviy o'qituvchidan yaratuvchanlik, metodik salohiyat, noan'anaviy yondashuv va kreativlik talab qilinadi. Raqamli muhitda ona tili kompetensiyalarini rivojlantirishning asosiy maqsadi — shaxsda zamonaviy, raqamli va ijtimoiy hayot uchun zarur kompetensiyalarni shakllantirishdir. Buning uchun ta'lim jarayoni interfaol, ochiq va motivatsiyalashgan bo'lishi kerak. O'quvchining mashg'ulotga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun turli turdagi testlar, interaktiv o'yinlar, viktorinalar, virtual laboratoriyalar, onlayn forumlar va bloglar tarzida uyushtirilgan topshiriqlardan foydalanish tavsiya etiladi. Bu, avvalo, tilni organishda mustaqillik, ijodkorlik va analitik fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi [5].

Raqamli ta'lim muhiti orqali o'quvchilarda zamonaviy axborot savodxonligi shakllanadi. Ular axborot izlab topish, uni tanlash, tahlil va qayta ishlash, kerakli va foydali axborotni ajrata olish, mulohaza qilish, yoki turli axborot manbalari vositasida ma'lumotlarni qamrab olish, turli nuqtai nazarlarni uyg'un holda ko'ra olish kabi kompetensiyalarga ega bo'lib boradi. Ona tili darslarida bu kompetensiyalarni shakllantirish uchun maxsus metodlar va vositalar tizimi ishlab chiqilishi kerak. Raqamli muhitga moslashtirilgan material va dars ishlanmalari, an'anaviy darsliklar bilan ahil uyg'unlashganidan yanada samarali natija kutish mumkin bo'ladi. Shuni alohida qayd etish lozimki, raqamli muhitda o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi masofaviy hamkorlik yangi munosabatlarni shakllantiradi. Bu, har bir ishtirokchi uchun yangi imkoniyatlarni ochadi. Axborot manbalarining kengligi, tezkorligi, interfaoligi hamda ulardan foydalanish qulayligi, talaba yoki o'quvchiga zamonaviy sohadagi bilimlarni oson egallash imkonini beradi. Shuningdek, turli raqamli platformalarda o'zaro hamkorlik, elektron portfellar yaratish, o'z bilimini va o'qish jarayonini monitoring qilish ham ancha osonlashadi. Yangi avlod o'quvchilari uchun esa raqamli qurilmalar, internet va interfaol ta'limiy vositalar kundalik hayotning bir

qismiga aylangan bo‘lib, ularni ta’limda samarali va oqilona foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ona tili kompetensiyalarini raqamli muhitda shakllantirish metodlarini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar va tajribaviy ishlanmalar doimiy yangilanib bormoqda. Pedagoglar va metodistlar zamonaviy texnologik vositalarni chuqur o‘rganish, ulardan oqilona foydalanish, xalqaro tajribalarni o‘zlashtirish orqali raqamli muhitga mos maxsus metodlar yaratilmoqda. Bu tizim o‘quvchilarning ona tiliga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi, mustaqil fikrlash, nutq boyligini oshirish, savodxonlik va axborot bilan ishlash madaniyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, raqamli muhitga mos ta’limiy platformalar doirasida ona tili faniga doir onlayn kurslar, interfaol o‘quv dasturlari, elektron resurslar, mashqlar va test tizimi yaratiladi. Ona tili kompetensiyalarini raqamli muhitda shakllantirish — zamonaviy ta’limda ilg‘or yondashuv sanaladi. Bunda metodik ta’minot, darslarda multimediya texnologiyalarini keng joriy etish, maktab va oliy ta’lim tizimida interfaol usullarning kuchaytirilishi ahamiyatlidir. Raqamli muhit o‘quvchidan yuqori saviyada mustaqil izlanish, axborotni tahlil qilish va uni to‘g‘ri talqin qilishni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, pedagoglar va o‘quvchilar birgalikda raqamli madaniyat va axborot savodxonligini o‘rganish jarayoniga faollik bilan jalb etiladi. Har bir ona tili darsi raqamli vositalar bilan uyg‘un tarzda shakllantirilsa, unda zamonaviy kompetensiyalar tez va samarali shakllanadi. Ona tili fani raqamli muhitda o‘qitilishining natijalari sifatida, o‘quvchilarda axborot texnologiyalari orqali til boyligi va nutq madaniyatini rivojlantirish, mustaqil fikrlash va ijtimoiy faollikni oshirish, zamonaviy ta’limga moslashuvchanlik, izlanish va yangilikka intilish, tarbiyaviy va ma’naviy kompetensiyalar kabi ijobiy fazilatlar shakllanadi. Shu bilan birga, raqamli muhitda olib borilgan ta’lim jarayoni o‘qituvchi va o‘quvchining o‘zaro hamkorligini mustahkamlaydi, dialog va bahs-munozara madaniyatini, turli nuqtai nazarlarni qabul qilish ko‘nikmasini rivojlantiradi [6].

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, raqamli ta’lim muhitida ona tili kompetensiyalarini shakllantirish — zamonaviy ta’lim tizimining eng dolzarb, muhim va istiqbolli vazifasidir. Raqamli muhitda metodik yondashuvlarni takomillashtirish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan oqilona foydalanish, yangi metodlarni joriy etish orqali o‘quvchilarda yuqori darajadagi til kompetensiyalarini asosli va samarali tarzda shakllantirish mumkin. Har bir o‘qituvchi raqamli savodxonlik va zamonaviy metodikaning yetakchi bilimlariga ega bo‘lishi, har bir darsni innovatsion va ijodiy ruhda tashkil etishi lozim. Ona tili kompetensiyalarini shakllantirish uchun raqamli muhit imkoniyatlaridan to‘liq va samarali foydalanish rivojlangan jamiyat, barkamol avlod tayyorlashning muhim asoslaridan biri sanaladi. Zamonaviy ta’lim istiqboli va ona tiliga bo‘lgan e’tibor kuchayib borayotgan bugungi dunyoda ushbu metodlarning ahamiyati ham yetarlicha yuksakdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonova, D. (2021). “Raqamli ta’lim muhitida o‘quvchilarning o‘zbek tili kompetensiyalarini shakllantirish imkoniyatlari.” Xalq ta’limi, 2, 56-62.
2. Ahmedov, S. (2018). “Ona tili ta’limida zamonaviy innovatsion metodlar.” O‘zMU xabarlar, 4(1), 112-118.
3. Akhmedova, N.K. (2019). “Raqamli ta’limdan samarali foydalanish va ona tili o‘qitishda kompetensiyalarni rivojlantirish omillari.” O‘zbekiston fanlari akademiyasi axborotnomasi, 3, 51-57.
4. Karimova, N. (2020). “Ona tili fanidan kompetensiyani rivojlantirishda interaktiv metodlarning o‘rni.” O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi vazirligi ilmiy-metodik jurnali, 7, 44-49.
5. Madrahimova, S. (2021). “Raqamli darsliklar asosida ona tili o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar.” Filologiya va til o‘qitish metodikasi, 2, 68-74.
6. Muhammadiev, B. (2019). “Ona tili kompetensiyalarini shakllantirishda multimediy texnologiyalaridan foydalanish.” Pedagogika, 3, 29-33.
7. Nosirova, G. (2017). “Kompetensiyaga yo‘naltirilgan ta’limda ona tili darslarining samaradorligi.” O‘zbekiston xalq ta’limi, 9, 37-41.
8. Nuriddinova, M. (2022). “Onlayn ta’limda o‘zbek tili kompetensiyalarini shakllantirish yo‘llari.” Elektron ta’lim jurnali, 1, 102-108.